

Jerzy Józef Kopec

"Misterium paschalne w mszale rzymskim Pawła VI : studium liturgiczno-teologiczne eucharystii okresu wielkanocnego", Jan Janicki, Warszawa 1992 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 31/1, 199-202

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Jan Janicki, *Misterium paschalee w mszale rzymskim Pawła VI. Studium liturgiczno-teologiczne euchologii okresu wielkanocnego*, Warszawa 1992, s. 448 + 4 erraty.

Termin „*Misterium paschalne*” jest kluczowym słowem w teologii Konstytucji o Liturgii II Soboru Watykańskiego i wszystkich reform liturgicznych, zainicjowanych przez ten dokument. Chrystus jest ośrodkiem liturgii, a Jego misteria są historiozbawczym dziełem, zapowiedzianym przez Stary Testament, wypełnionym w Nowym Testamencie i ciągle kontynuowanym w Kościele, zwłaszcza w Jego działaniach kultycznych. Szczytowym punktem tych misterii Chrystusa jest Misterium paschalne Śmierci i Zmartwychwstania Pana, aktualizujące się w rzeczywistej pamiętce (celebracji) w sakramentach (chrzest, bierzmowanie, pokuta, namaszczenie chorych), a przede wszystkim w sprawowaniu Eucharystii. Pełnym rozwinięciem tego Misterium paschalnego jest także rok liturgiczny, a szczególnie jego ujawnieniem dzień Pański czyli niedziela jako cotygodniowa Wielkanoc. Treść tego Misterium opromienia więc obchód Wielkanocy i świąt Pańskich, przenika Epifanię i nastrój Zesłania Ducha Świętego, a leży także u podłoża świętowania dni ku czci Najśw. Maryi Panny i świętych. Sprawowanie liturgii jest więc *par excellence* czynnością misteryjną, zbawczym działaniem, w którym pod świętymi znakami obecne jest Misterium paschalne. Sens tego terminu przeanalizował Autor na przykładzie tekstów euchologijnych okresu wielkanocnego w wersji mszału rzymskiego Pawła VI. Wyniki tej teologicznej analizy zawiera pierwsza część dysertacji (s. 31—233), podczas gdy druga o charakterze ilustrującym podaje krytyczny zestaw tekstów euchologijnych wspomnianego tu okresu oraz sam słownik euchologii wielkanocnego czasu (s. 235—432), pozwalający dostrzec całe bogactwo tematyki doktrynalnej i wymowę kerygmatyczną tych formuł, stanowiących znaczeniowy kontekst dla terminu Misterium paschalne. Trzeba przyznać, że wyniki tej analizy teologicznej pojęcia Misterium paschalne, z odwołaniem się do szerszej bazy źródeł liturgicznych jak najstarsze sakramentarze i świadectwa Ojców Kościoła oraz kerygmat II Soboru Watykańskiego i współczesnego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, zasługują na uwagę i podkreślenie jako pozytywny walor studium. Można jednak mówić o małym niedoścyciu w eksploracji terminu *Misterium paschalne* w źródłach wybranych przez Autora. Za bardziej celowe i dokumentacyjne należałoby przyjąć uwzględnienie w pracy także okresu Przygotowania do Paschy, który w polskiej nomenklaturze kościelnej jest dość powszechnie nazywany Wielkim Postem. Formuły euchologiczne tego czasu świętego, zwłaszcza związane z tematyką

chrztu i Męki Pańskiej, odnoszą się również do Misterium paschalnego.

Z uwag krytycznych, które nasuwają się na kanwie lektury tego cennego studium należy wskazać na pewne uzupełnienia i poprawki, które mogłyby podnieść jeszcze bardziej walory naukowe i metodologiczne dysertacji. Centralnym problemem dla pracy miało być podanie przez Autora książki samego zakresu pojęciowego i zawartości teologicznej terminu Misterium paschalne w oparciu o analizowane teksty eucharystii wielkanocnej. Autor jednak nie podjął próby podania nam definicji Misterium paschalnego czy też poszerzenia znaczeniowego sensu tego określenia funkcjonującego w teologicznym języku obiegowym. Owszem trzeba przyznać, że ks. Janicki zastosował tu bardzo bezpieczną strategię przez odwołanie się do dokumentów II Soboru Watykańskiego i kerygmy współczesnego Kościoła w tym zwłaszcza kalendarza liturgicznego i Wprowadzenia do mszału rzymskiego (str. 3.3—37), które podają opisowe definicje Misterium paschalnego, biorąc za punkt wyjścia całą gamę znaczeniową tego określenia występującego w księgach liturgicznych. Można by jednak od Autora studium oczekiwać, że podejmie On próbę samodzielnego wzbogacenia tych określeń, zwłaszcza iż miał do dyspozycji szeroką bazę formuł eucharystycznych okresu paschalnego. Na próżno także szukalibyśmy w książce informacji, kiedy nauka o Misterium paschalnym została wprowadzona do języka teologicznego i kerygmy współczesnego Kościoła. Rozumiemy tu w jakiejś mierze intencje Autora dysertacji, iż czytelnik zna kompetentne opracowania, a zwłaszcza próby określenia Misterium paschalnego jakie zawierają prace ks. prof. W. Hryniewicza (cytowane w książce). Wydaje się jednak, że ks. Janicki na bazie własnych źródeł pracy miał doskonałą okazję do skonfrontowania tych poglądów i ułatwienia samemu czytelnikowi asymilacji bogatego sensu znaczeniowego pojęcia Misterium paschalne.

Za metodologiczne uogólnienia należy zaś uznać deklarację Autora książki (str. 39), że w swoim opracowaniu zastosował On metodę analizy i krytyki tekstów eucharystycznych stosowaną w Papieskim Instytucie Liturgicznym w Rzymie. To zastrzeżenie jest w równym stopniu ogólnikowe co i mylące, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę, iż w samym Papieskim Instytucie S. Anselmo badania nad teologicznym odczytaniem zawartości i wymowy doktrynalnej i kerygmatycznej eucharystii mszalnej uległy poszerzeniu i pogłębieniu (F. Nakagaki, C. Maggioni, a na polskim gruncie A. Durak). Do tych zasad metodologicznych odwołuje się także od kilku lat ze znacznymi efektami Lubelska Szkoła Badań nad Liturgią Rzymską w Polsce, związana z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Proces analizy tekstów eucharystii mszalnej zwykło się tu określać mianem teologicznej

metody strukturalno-semantycznej. Podjęcie bowiem operacji dekompozycji wybranych syntagm euchologicznych pozwala na nowe odczytanie waloru doktrynalnego i sensu kerygmatycznego modlitwy liturgicznej w jej najbardziej precyzyjnej postaci euchologii mszalnej.

Za drobne uchybienia stylowe studium można by uznać zbytnie uogólnienia wprowadzone przez Autora dysertacji takie jak np. przesadne stwierdzenia, że „...*liturgia stała się pierwszym przedmiotem obrad*” (str. 37) II Soboru Watykańskiego, zaś odnowiony mszał Pawła VI uwzględnia „...*postępy wiedzy liturgicznej w ostatnich czterech wiekach*” (str. 36) czy równie wątpliwy pogląd, iż rewizja tekstów tegoż mszału dokonana została przez „*Consilium*” „...*obejmujące ekspertów i duszpasterzy całego świata*” (str. 35) oraz mało precyzyjne wyjaśnienie terminu „*mundus*”, który „...*jako cały świat materialny, „solidarny” z człowiekiem (por. Rz 8,19—22) i „odczuwający” po ludzku (por. np. Ps 96 (95) 11—13; 98 (97) 8*” przeżywa z człowiekiem Misterium paschalne (str. 218). Te jednak potknięcia słowne nie naruszają w istotnym znaczeniu waloru pracy. Sam zaś Autor, co należy podkreślić z uznaniem, jest otwarty na słowa zasadnej krytyki i poczynionych Mu propozycji doskonalenia tekstu opracowania, czego dowodem jest wprowadzenie przyjętego w Polsce podziału źródeł i wykazu bibliografii oraz dołączenie do studium szczegółowej erraty.

Trzeba z uznaniem stwierdzić, że dokonane w książce ustalenia posiadają znaczne walory naukowej oryginalności w penetrowaniu skarbcza modlitwy liturgicznej i stanowią cenną ilustrację pojęcia *Misterium paschalne*, którego przeżycie stanowiło zawsze żywsze źródło mądrości Bożego planu zbawienia i niezaprzeczalny fundament zdrowej duchowości Kościoła.

Pojęcie *Misterium paschalne* zostało wprowadzone do tekstów euchologicznych mszału Pawła VI, zaczerpniętych ze skarbcza liturgicznej tradycji Kościoła, a kierujących się regułami oficjalnej modlitwy starochrześcijańskiej. Próba przetransponowania sensu teologicznego i mistagogicznego tych formuł w zakresie codziennej duchowości, katechezy i formacji chrześcijańskiej to podstawowe zadanie liturgisty otwartego na ewangelizacyjne potrzeby wspólnoty Kościoła. Współczesne chrześcijaństwo zdaje sobie bowiem sprawę z tego, że fenomen liturgii należy do bogatej rzeczywistości życia Kościoła, którego bosko-ludzki wymiar uobecnia się w realizacji Chrystusowego zbawienia. Celem zaś reformy liturgicznej jest przeniesienie posoborowego modelu sprawowania kultu Bożego w wymiar ewangelizacyjnej i formacyjnej praktyki wspólnot chrześcijańskich i uczynienie z niego podstawowego fundamentu chrześcijańskiej duchowości oraz przewodniej zasady duszpasterstwa. Te ważne zadania stają dziś zarówno przed mistagogami liturgii, którzy profesjonalnie starają się zgłębić jej ta-

jemnice, a także stanowią wyzwanie dla duszpasterzy, którzy przez sprawowanie tego misterium pragną stworzyć duchowe środowisko dla formacji eklezjalnych wspólnot i pastoralnej aktywizacji samych Kościołów lokalnych.

Jerzy Józef Kopec CP

Adam Durak SDB, *Treści uczestnictwa we Mszy Świętej w świetle formuł eucharystycznych Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich (Niedziele Wielkiego Połtu i Paschy)*, Piła 1992, s. 174.

Rozpoznanie waloru teologicznego formuł i tekstów Służby Bożej zreformowanej dzięki inicjatywie II Soboru Watykańskiego stanowi jedno z istotnych zadań naukowej aktywności każdego liturgisty. Zarówno nowy kształt zreformowanej liturgii rzymskiej, jak jej treści w swojej odnowionej postaci, stały się wielkim impulsem dla ożywienia duchowego Kościoła katolickiego oddziałując także stymulując w duchu ekumenicznym na zainteresowania kultowe innych wspólnot chrześcijańskich. Osiągnięciem reformy liturgicznej było odkrycie waloru teologicznego samych tekstów liturgicznych i odwołanie się do nich podobnie jak do samych sposobów celebracji jako fundamentu ewangelizacji, formacji i kształtowania współczesnej duchowości. Mimo bowiem wprowadzenia do życia kultowego Kościoła języków narodowych i przereformowania licznych jej formuł pozostaje nadal liturgia tajemniczym misterium, wymagającym specjalnej mistagogii i katechezy jej uczestników. Tego rozpoznania domagają się zwłaszcza modlitwy liturgiczne, zaczerpnięte ze skarbca biblijnego i patrystycznego oraz eucharystii późnoantycznej i średniowiecznej. Wymagają one przetransponowania ich formy literackiej i sensu teologicznego na języki narodowe oraz odczytania duchowego i karygmatycznego waloru tych tekstów w duchu mentalności współczesnych chrześcijan. To zadanie zgłębiania tekstów liturgicznych, lektur i znaków przez rozpoznanie ich waloru teologicznego i duchowego stanowi główny trend badawczy recenzowanej tu rozprawy habilitacyjnej ks. Duraka.

Zrealizowany w studium tok myślenia teologicznego wskazuje jak zreformowane teksty i obrzędy mszalne wyrażają wiarę współczesnego Kościoła, która objawia się m.in. również w jednolitym sprawowaniu ofiary eucharystycznej i sakramentów. Same zaś teksty współczesnej liturgii i powiązane z nimi znaki, gesty, postawy i czynności stają się świadkiem Objawienia Bożego zawartego w kerygmie sprawowa-